

สถานการณ์นโยบายสาธารณะด้านสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2554-2555
กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม
และการขับเคลื่อนเพื่อให้ยกเลิกการใช้สารเคมีอันตราย 4 ชนิด

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ¹

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสังคมไทย ซึ่งมีบทบาทของภาควิชาการและภาคประชาสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องนั้น เริ่มต้นดำเนินการมาอย่างจริงจังนับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา โดยเป็นการขับเคลื่อนภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) และต่อมาได้พัฒนาเป็นสมัชชาสุขภาพ ภายใต้ พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอหลายประการจากกระบวนการดังกล่าว เช่น การควบคุมและกำกับดูแล การโฆษณาสารเคมีเกษตรเพื่อคุ้มครองสุขภาพผู้บริโภค การกำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการควบคุม การโฆษณาและการขายตรงสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช การบัญญัติหลักเกณฑ์และขั้นตอน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างชัดเจน² เป็นต้น ยังบรรลุผลน้อยมากในทางปฏิบัติ ความคืบหน้าที่เห็นได้ชัดเจนมีเพียงการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.วัตถุอันตราย(ฉบับที่ 3) ซึ่งบังคับใช้เมื่อปี พ.ศ.2551 ที่ได้สร้างกลไกให้มีภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลวัตถุอันตรายมากขึ้น โดยในมาตรา 6 ของพ.ร.บ.ฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยห้าคนให้แต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนขององค์การสาธารณประโยชน์ และมีประสบการณ์การดำเนินงานด้านการคุ้มครองสุขภาพอนามัย ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านการเกษตรกรรมยั่งยืน ด้านการจัดการปัญหาวัตถุอันตรายในท้องถิ่น หรือด้านสิ่งแวดล้อม

ถึงกระนั้นก็ตาม เมื่อถึงขั้นการปฏิบัติ การแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กับกระทรวงอุตสาหกรรม กลับมิได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ประการใด เช่น มีการแต่งตั้งตัวแทนผู้ประกอบการสารเคมีเข้าเป็นคณะกรรมการในสัดส่วนขององค์กรสาธารณประโยชน์แทน

ปัญหาข้อจำกัดของนโยบายสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ยังไม่ตอบสนองต่อความต้องการของภาคสังคม ทำให้นับตั้งแต่ปี 2554 ส่งผลให้การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เป็นบทบาทของภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน เป็นไปอย่างเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเริ่มต้น

¹ ผู้อำนวยการมูลนิธิชีววิถี

² โปรดอ่าน การประมวลสถานการณ์ทางนโยบายด้านสารเคมีเกษตรภายใต้พ.ร.บ.วัตถุอันตราย ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2551 โดย พุทธิมา นันทะวอการ เอกสารประกอบการประชุมการประชุมวิชาการเพื่อการเฝ้าระวังสารเคมีทางการเกษตร 2554

บทบาทของเครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช นับตั้งแต่การจัดประชุมวิชาการสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา

รายงานฉบับนี้เป็นการประมวลสถานการณ์ทางนโยบายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากมีการประมวลสถานการณ์ในเรื่องนี้โดย นันทนา พุทธะวรการ เมื่อครั้งการประชุมวิชาการสารเคมีกำจัดศัตรูพืชประจำปี 2554 เมื่อเดือนมิถุนายน จนถึง การประชุมวิชาการสารเคมีกำจัดศัตรูพืชประจำปี 2555 ในเดือนพฤศจิกายน

1. ความ(ไม่)คืบหน้าการฟ้องศาลปกครอง กรณีการแต่งตั้งกรรมการวัตถุอันตรายที่ไม่ชอบตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

หลังจากมูลนิธิชีววิถีร่วมกับมูลนิธิบูรณะนิเวศได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง³เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2554 ให้เพิกถอนมติคณะรัฐมนตรี เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวัตถุอันตรายว่าขัดกับเจตนารมณ์ พ.ร.บ.วัตถุอันตราย ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ.2551 และศาลปกครองกลางได้รับเอกสารฟ้องตามคดีหมายเลข 390/2554 ศาลได้เรียกให้ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยไต่สวนเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2554 เพื่อรับฟังข้อมูลเพิ่มเติม โดยเปิดโอกาสให้ฝ่ายโจทก์คัดค้านคำฟ้อง และฝ่ายจำเลยยื่นเอกสารเพิ่มเติมคัดค้านเอกสารคำชี้แจงของฝ่ายโจทก์⁴เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2554 แล้วนั้น ขณะนี้ศาลปกครองกลางยังไม่มีคำตัดสินใดๆเกี่ยวกับคดีดังกล่าวแต่ประการใดทั้งนี้ที่ระยะเวลาการฟ้องร้องนับตั้งแต่วันที่ยื่นฟ้องร้องผ่านพ้นไปแล้วเป็นเวลา 1 ปี 9 เดือนแล้วก็ตาม

2. ปัญหาการขึ้นทะเบียนและการผ่อนผันให้มีการขายสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้สามารถใช้ได้โดยไม่มีทะเบียนเป็นระยะเวลา 1 ปี

ตามพ.ร.บ.วัตถุอันตรายฉบับปรับปรุง ผู้ค้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะต้องนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกชนิดมาขึ้นทะเบียนใหม่ทั้งหมดภายในวันที่ 22 สิงหาคม 2554 อย่างไรก็ตามกลุ่มธุรกิจสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยสมาคมคนไทยธุรกิจเกษตร และสมาคมอารักขาพืช ได้ผลักดันให้กรมวิชาการเกษตรยืดระยะเวลาการขึ้นทะเบียนออกไปโดยอ้างความล่าช้าของการออกกฎระเบียบต่างๆและความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่ที่จะรองรับการขึ้นทะเบียน การเคลื่อนไหวดังกล่าวประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากในที่สุดกรมวิชาการเกษตรได้ผ่อนผันให้ผู้ค้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ได้นำเข้ามาก่อนวันที่ 22 สิงหาคม 2554 สามารถขายไปพลางก่อน และกดดันให้กรมวิชาการเกษตรต้องรีบดำเนินการอนุญาตให้มีการขึ้นทะเบียนสารเคมีให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น อนุญาตให้ผู้ประกอบการสามารถทำการทดลองได้เองโดยไม่

³ โปรดดูเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “เหตุผลและความเป็นมา การยื่นฟ้องศาลปกครองกรณีการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวัตถุอันตราย”

⁴ โปรดดูเอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง “เอกสารคัดค้านคำให้การของมูลนิธิชีววิถีต่อศาลปกครองกลาง”

ต้องผ่าน สมาคมกีฏและสัตววิทยาแห่งประเทศไทย สมาคมนักโรคพืชแห่งประเทศไทย และสมาคมวิทยาการวัชพืช

จากคำแถลงของนายดำรงค์ จิระสุทัศน์ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร คนใหม่ซึ่งเข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2555 แจ้งว่าจนถึงปัจจุบันมีผู้ประกอบการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายจำนวน 7,540 รายการ โดยมีวัตถุอันตรายที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการเพื่อพิจารณาการขึ้นทะเบียนฯ แล้วรวมจำนวนทั้งสิ้น 2,665 รายการ ส่วนการฟ้องร้องอดีตอธิบดีกรมวิชาการเกษตรเกี่ยวกับความล่าช้าในการขึ้นทะเบียนนั้นได้มีการถอนฟ้องแล้วในเดือนกรกฎาคม 2555 ที่ผ่านมา⁵

การผ่อนผันและความร่วมมือในการดำเนินการดังกล่าวไม่ได้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของเครือข่ายองค์กรผู้บริโภค เพราะผิดไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมายและมิได้ปกป้องผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและผู้บริโภค⁶ เพราะเรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมิใช่เป็นความรับผิดชอบเฉพาะกรมวิชาการเกษตรและกลุ่มบริษัทสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของผู้บริโภค เกษตรกร และประชาชนทั่วไปด้วย เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตั้งข้อสังเกตว่า⁷ การเคลื่อนไหวดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ซ่อนเร้น 3 ประการคือ **ประการแรก** กัดดันให้กรมวิชาการเกษตร และผู้ที่เกี่ยวข้องให้ออกกฎระเบียบ หรือยกเว้นการควบคุมทางกฎหมายเพื่อให้บริษัทบางแห่งเหล่านี้สามารถนำเข้าสารเคมีที่ไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีคุณภาพให้สามารถจำหน่ายได้อย่างน้อยในระยะเวลา 2 ปี ชำงหน้า **ประการที่สอง** ต้องการให้กรมวิชาการเกษตรและกระทรวงเกษตรเอื้ออำนาจ ผ่อนคลายระเบียบ เพื่อให้สามารถขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้โดยสะดวก สามารถนำสารเคมีที่ถูกจับตามอง หรือสารเคมีที่หลายประเทศห้ามใช้แล้ว หรือไม่ได้คุณภาพ มาขึ้น ทะเบียน **ประการที่สาม** เป็นการปูทางเพื่อเคลื่อนไหวให้มีการแก้ พ.ร.บ.วัตถุอันตรายในอนาคต

3. ความคืบหน้าเกี่ยวกับการไม่อนุญาตให้มีการขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 4 ชนิด

ข้อเสนอในการยกเลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชซึ่งประกอบไปด้วย คาร์โบฟูราน เมโทมิล ไดโครโตพอส และอีพีเอ็น ซึ่งเป็นสารพิษร้ายแรงที่ทำให้เกิดพิษ มีผลต่อระบบประสาท การหายใจ ระบบสืบพันธุ์ และเป็นสารก่อมะเร็ง โดยหลายประเทศทั่วโลก เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป และเพื่อนบ้านในทวีปเอเชียได้ห้ามใช้แล้วนั้น มีการนำเสนออย่างเป็นทางการเป็นระบบครั้งแรกในการประชุมวิชาการสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พ.ศ.

⁵ ยุติคดีปัญหาสารกำจัดศัตรูพืช เอกชนถอนฟ้องกรมวิชาการเกษตร ชี้แก้ปัญหาเต็มทีจนคลี่คลาย, หนังสือพิมพ์แนวหน้า วันที่ 13 กรกฎาคม 2555

⁶ เครือข่ายประชาสังคมหนุนรัฐเข้มขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเวลาที่เหมาะสม กฎหมายกำหนด <http://www.biothai.net/node/8742>

⁷ โปรดอ่านประเด็นสนับสนุนการขึ้นทะเบียนควบคุมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดและข้อโต้แย้งต่อกลุ่มธุรกิจสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ต้องการให้ขยายระยะเวลาการขึ้นทะเบียนออกไปอีก 2 ปี http://www.biothai.net/sites/default/files/pesticide_doc2.pdf

2554 และต่อมาเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกได้ยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี ไสยเกื้อ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2554 เรียกร้องให้มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องรวม 3 ประการคือ

1) สั่งการให้ยุติการนำเข้าและการขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างน้อย 4 ชนิดคือ คาร์โบฟูราน เมทโทมิล ไดโคโรโทรฟอส และอีพีเอ็น โดยทันที

2) ให้กรมวิชาการเกษตรเปิดเผยข้อมูลเอกสารข้อมูลการขึ้นทะเบียน ข้อมูลและผลการทดลองที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพ การเกิดพิษทั้งระยะสั้นและระยะยาว ผลตกค้างและอื่นๆ และให้เปิดเผยรายชื่อของคณะกรรมการ อนุกรรมการ หรือคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณา รวมทั้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการ อนุกรรมการ หรือคณะทำงานต่อสาธารณชน เพื่อให้กระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นไปอย่างโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามเป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2552

3) ให้มีการควบคุมการโฆษณาและการส่งเสริมการขายของบริษัทสารเคมีเกษตรอย่างเข้มงวด โดยคณะกรรมการที่มีตัวแทนของเครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายวิชาการเฝ้าระวังสารเคมีเกษตร และองค์กรผู้บริโภคมีส่วนร่วม

นายรัฐมนตรี ไสยเกื้อ ได้ประสานงานกับตัวแทนเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และได้แถลงต่อมาว่า ได้มอบหมายนโยบายให้กรมวิชาการเกษตรชะลอการขึ้นทะเบียนสารเคมีทั้ง 4 ชนิดไปก่อน และเปิดโอกาสให้ตัวแทนขององค์กรภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ⁸

นายจิรากรณ์ โกศัยเสวี อธิบดีกรมวิชาการเกษตรได้แถลงว่าขณะนี้มีความเป็นไปได้ว่าวัตถุอันตราย 2 ชนิด ได้แก่ ไดโคโรโทรฟอส และอีพีเอ็น อาจถูกเปลี่ยนแปลงระดับการควบคุมเป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ 4 (วัตถุอันตรายที่ห้ามมิให้มีการผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง) เนื่องจากมีข้อมูลที่ค่อนข้างชัดเจนซึ่งอยู่ในหลักเกณฑ์เฝ้าระวัง โดยกรมวิชาการเกษตรอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลของวัตถุอันตรายทั้ง 4 ชนิด เข้าสู่กระบวนการจัดทำประชาพิจารณ์เปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน คาดว่าน่าจะดำเนินการจัดประชาพิจารณ์ได้ภายในเดือนกันยายนนี้ เมื่อได้ข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนแล้ว กรมวิชาการเกษตรจะสรุปผลการทำประชาพิจารณ์ดังกล่าว เสนอเข้าสู่วาระการประชุมคณะกรรมการวัตถุอันตรายให้พิจารณาต่อไปว่าจะอนุญาต ให้มีการใช้วัตถุอันตรายชนิดนั้นต่อไปหรือไม่⁹ และล่าสุด นายดำรง จิระสุทัศน์ อธิบดีกรมวิชาการเกษตรคนใหม่ แถลงว่ากรมวิชาการเกษตรยังไม่มีการออกไปสำคัญการขึ้นทะเบียนให้กับสารเคมี ทั้ง 4 ชนิด โดยได้สั่งการให้คณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาการขึ้นทะเบียนฯ พิจารณาข้อมูลให้รอบคอบทุกด้าน หากมีผู้ประกอบการยื่นขอขึ้นทะเบียนวัตถุอันตรายทั้ง 4 ชนิดดังกล่าว รวมทั้งวัตถุอันตรายชนิดอื่นที่อยู่ในรายการเฝ้าระวังด้วย¹⁰

⁸ โปรดดูคำให้สัมภาษณ์ได้ที่ <http://www.thaipan.org/node/3>

⁹ รายงานพิเศษ : กรมวิชาการเกษตรเตรียมทำประชาพิจารณ์ 4 สารเคมีต้องสงสัย หาช้อสรุปให้ใช้หรือยกเลิก แนวหน้า วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2555

¹⁰ แนวหน้า 13 กรกฎาคม 2555

4. การจัดทำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยกเลิกและเฝ้าระวังสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 กรมวิชาการเกษตรได้เชิญหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการประชุมเพื่อจัดทำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเฝ้าระวังและจัดประเภทสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งนี้เป็นไปตามข้อเสนอของนายแพทย์ปัทพงษ์ เกษสมบุรณ์ ตัวแทนจากภาคประชาสังคมซึ่งได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบเรื่องการขึ้นทะเบียน¹¹ ตามนโยบายของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรที่กำกับดูแลกรมวิชาการเกษตร

ที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาเกณฑ์ที่กรมวิชาการเกษตรเสนอมาทั้งหมด 12 ข้อ เช่น สารที่มีพิษเรื้อรัง เป็นผลร้ายต่อมนุษย์และสัตว์ทดลอง 1) เช่น ก่อมะเร็ง ก่อกลายพันธุ์ ทำให้ตัวอ่อนผิดปกติ ฯลฯ 2) สารที่มีพิษตกค้างสะสมในสิ่งมีชีวิตและถ่ายทอดได้ในห่วงโซ่อาหาร 3) สารที่สลายตัวยาก มีความคงทนในสภาพแวดล้อม 4) สารที่มีพิษเฉียบพลันสูง 5) สารที่พบพิษตกค้างในผลผลิตเกษตรสูงและบ่อยครั้ง 6) สารที่มีสิ่งเจือปนที่เป็นพิษเช่น ดีดีที 7) สารที่เป็นอันตรายรุนแรงต่อพืชหรือสัตว์ที่เป็นประโยชน์ 8) สารที่ถูกห้ามใช้ในต่างประเทศ 9) สารที่ใช้แล้วทำให้เกิดการระบาดของศัตรูพืชเพิ่มขึ้น 10) สารที่อยู่ภายใต้อนุสัญญาระหว่างประเทศ 11) สารที่มีการใช้ไม่ตรงคำแนะนำ 12) มีสารทดแทน ทั้งนี้โดยมีการจัดหมวดหมู่ของเกณฑ์ดังกล่าวใหม่

ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่าหลักเกณฑ์ข้อที่ 1, 4 และ 8 มีความสำคัญสูงสุดในการพิจารณาว่าเป็นสารที่ต้องพิจารณาจัดประเภทเป็นวัตถุอันตรายชนิดที่ 4 ซึ่งต้องห้ามใช้ อย่างไรก็ตาม รายละเอียดในการกำหนดในการให้คะแนนในการพิจารณาว่าควรเป็นอย่างไร เช่น เกณฑ์เหล่านี้เป็นเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการเฝ้าระวังหรือการห้ามใช้? การไม่ผ่านเกณฑ์แม้เพียงข้อเดียว(หรือข้อย่อยเพียงข้อเดียว)เป็นเหตุให้มีการประกาศห้ามใช้หรือไม่? การที่มีต่างประเทศ เช่น ประเทศในกลุ่มอาเซียนเพียงประเทศเดียวห้ามใช้ก็ควรห้ามใช้ด้วยหรือไม่? ฯลฯ ยังมีได้มีการพิจารณาในการประชุมดังกล่าว

5. กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นับตั้งแต่ต้นปี 2555 เป็นต้นมา ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและประเด็นเกี่ยวกับความปลอดภัยในอาหาร เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากประชาชนและผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากที่ นิตยสารฉลาดซื้อ มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ร่วมกับเครือข่ายต่างๆ ดำเนินการสุ่มตรวจผัก 7 ชนิดซึ่งเป็นผักที่บริโภคกันทั่วไป โดยสุ่มเก็บจากผักที่ได้รับมาตรฐาน Q และผักตราห้าง (house brand) ที่ขายในห้างค้าปลีกขนาดใหญ่และซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร และพบว่าพืชผักดังกล่าวมีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างเกินค่ามาตรฐาน¹² ถึง 6 ตัวอย่างจากจำนวนที่สุ่ม

¹¹ เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้เสนอตัวแทนเพื่อเข้าร่วมในคณะกรรมการดังกล่าวรวม 6 คน แต่ได้รับการแต่งตั้งโดยกรมวิชาการเกษตรเพียง 1 คน

¹² ในการวิเคราะห์นี้ใช้ค่ามาตรฐาน MRL ของสหภาพยุโรปเป็นค่าเปรียบเทียบ

เก็บมา 14 ตัวอย่าง หรือคิดเป็น 43% ของตัวอย่างทั้งหมด¹³ ในขณะที่ผักในตลาดสดทั่วไปและรถเร่พบ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างเกินมาตรฐาน 33%

เครือข่ายผู้บริโภคได้เรียกร้องทางนโยบายสองประการคือ 1) กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตร และสหกรณ์จะต้องดำเนินการควบคุมการส่งเสริมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของบริษัทสารเคมีและเกษตรกรให้เข้มงวดเท่าเทียมกับที่มีมาตรการที่ใช้กับผักส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์ที่ติดตรา Q ซึ่งเป็นมาตรฐานที่กรมวิชาการเกษตรกำกับอยู่ ทั้งนี้รวมทั้งการยกเลิกการขึ้นทะเบียนและห้ามมิให้มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่หลายประเทศห้ามใช้แล้วโดยทันที และ 2) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุขต้องมีมาตรการในการคุ้มครองความปลอดภัยของผักและผลไม้โดยอาจประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรผู้บริโภค ทั้งนี้โดยทำงานในเชิงรุกร่วมกับห้างขนาดใหญ่ และตลาดสดที่อยู่ภายใต้กำกับของกรุงเทพมหานคร องค์กรท้องถิ่น หรือภาคเอกชน

ผลการตรวจผักดังกล่าวเป็นที่สนใจของประชาชนและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค(บก.ปคบ.) ได้เชิญมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และมูลนิธิชีววิถีเข้าหารือเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการดำเนินการเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในผักและผลไม้ ทั้งนี้โดยเบื้องต้นทั้งสององค์กรได้ประสานงานขอความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เพื่อสนับสนุนการทำงานของกองบังคับการฯ เพื่อสร้างความร่วมมือกับผู้ประกอบการในการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องปราม ไปจนถึงการดำเนินการตามกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างในผักและผลไม้ต่อไป

นอกเหนือจากหน่วยงานข้างต้นแล้ว สมัชชาสุขภาพภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ(สช.) ยังได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นอย่างสูง โดยมีการพัฒนาข้อเสนอเกี่ยวกับเรื่องสารเคมีเพื่อนำเสนอเป็นมติของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติประจำปี 2555 ถึง 2 ประเด็นคือ 1) ความปลอดภัยทางอาหาร: การแก้ไขปัญหาจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และ 2) การพัฒนาเกลือและกระบวนการที่สามารถรับมือผลกระทบด้านสุขภาพจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอาหารและสินค้าเกษตรที่เป็นอาหาร¹⁴ เช่นเดียวกับคณะทำงานคุ้มครองผู้บริโภค สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำลังจัดทำข้อเสนอของสภาเพื่อเสนอต่อรัฐบาลในกรณีสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 4 ชนิดโดยตรงเป็นต้น

¹³ แฉลงเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2555

¹⁴ โปรดอ่านเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ ร่างมติคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

6. บทบาทของสื่อมวลชน

บทบาทของสื่อมวลชนนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนให้สังคมไทยปลอดภัยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ตลอดปี 2555 เป็นต้นมา สื่อมวลชนที่มีบทบาทเด่นในการเกาะติดเรื่องนี้ได้แก่หนังสือพิมพ์คมชัดลึกและเครือเนชั่น ซึ่งเกาะติดปัญหาการเคลื่อนไหวให้มีการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้ง 4 ชนิด การติดตามประเด็นเรื่องภาษีสารเคมี ไปจนถึงการเปิดเผยปัญหาการทุจริตจากโครงการภัยพิบัติโดยจัดซื้อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชซึ่งมีมูลค่าหลายพันล้านบาทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หนังสือพิมพ์เอเอสทีวีที่จัดทำรายงานวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบราชการกับกลุ่มทุนเรื่องสารเคมี รายการสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ข่าวสามมิติ สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และรายการข่าวเชิงวิเคราะห์ของช่อง 9 อสมท. ซึ่งจัดเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับปัญหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ความสนใจของสื่อเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสารเคมีจะกระตุ้นให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อให้มีการบังคับใช้และพัฒนานโยบายให้สังคมไทยปลอดภัยจากสารเคมีมากขึ้น

7. ความเคลื่อนไหวในต่างประเทศ

ความเคลื่อนไหวในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่ ความเคลื่อนไหวของรัฐบาลจีน โดยกระทรวงเกษตรของจีน ร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ และหน่วยงานบริหารการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบ และกักกันสินค้า มีประกาศแผนการยกเลิกการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช พาราควอท (กรัมม็อกโซน) โดยตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน 2555 เป็นต้นมา ได้ปิดรับคำขอขึ้นทะเบียนการผลิตและผสมปรุงแต่งสารเคมีชนิดนี้ ส่วนการยกเลิกทะเบียนต่างๆ ที่มีอยู่เดิมจะมีขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2557 โดยท้ายที่สุดแล้วจะมีการยกเลิกการจำหน่ายและใช้สารพาราควอทอย่างเด็ดขาดนับ ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2559 เป็นต้นไป¹⁵

นอกเหนือจากจีนแล้ว ยังมีรายงานว่าในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน 2554 ที่ผ่านมา หน่วยงานควบคุมสารเคมีกำจัด ศัตรูพืชของจาไมก้า (PCA) ได้ออกคำสั่งยกเลิกการใช้ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า 6 ชนิด ได้แก่ คาร์โบฟูราน, เอ็นโดซัลแฟน, คลอโรไดโคน, ลินเดน, ทีบีที, และเอ็มเอสเอ็มเอ หลังมีผลการวิจัยที่ชี้ชัดถึงความแพร่หลายของการใช้สารเคมีอย่างผิดวิธีและ ผลกระทบอันร้ายแรงต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการเกิดมะเร็งและความผิดปกติในเด็กเล็ก พร้อมกันนี้กำลังดำเนินการเพื่อแบนยาฆ่าแมลงอีก 2 ชนิดคือ ไดคลอวอส และ โครไพร์ฟอส ซึ่งนิยมใช้กำจัดมดและแมลงสาบในบ้านเรือน

¹⁵ จีนวางเป้าเลิกใช้พาราควอท พร้อมเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ <http://www.thaipan.org/node/31>

จากจำนวนตัวอย่างผักที่สุ่มตรวจจากตลาดห้วยขวาง 7 ตัวอย่าง ตลาดประชานิเวศน์หนึ่ง 7 ตัวอย่าง และจากรถเร่ 7 ตัวอย่าง พบสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างเกินมาตรฐานทั้งหมด 8 ตัวอย่างจากทั้งหมด 21 ตัวอย่าง หรือคิดเป็น 42.9 %

จากการประเมินนโยบายเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ผ่านมาบ่งชี้ว่า การขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในช่วง 1-2 ปีข้างหน้า น่าจะมีความเข้มข้นมากขึ้น เพื่อสุขภาพของผู้คน และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยที่ปลอดภัยจากสารเคมีมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน